مجلهٔ گردشگری فرهنگ، ۷(۲۶)، ۳ / پاییز ۱۴۰۵
DOI: 10.22034/TOC.2026.256165

سرمقاله

گردشگری فرهنگی؛ پیونددهندهٔ هویت، میراث و توسعهٔ پایدار

گردشگری فرهنگی، فراتر از جابه‌جایی انسان‌ها در جغرافیای مکان‌ها، سفری به ژرفای تاریخ، هویت، اندیشه و شیوه‌های زیست جوامع است. در جهان امروز که جهانی‌شدن، تحولات فناوری و تغییر الگوهای زندگی، مرزهای فرهنگی را بیش از گذشته در معرض تغییر و دگرگونی قرار داده‌اند، گردشگری فرهنگی می‌تواند بستری برای شناخت متقابل ملت‌ها، پاسداشت میراث مشترک بشری و تقویت گفت‌وگوی میان‌فرهنگی فراهم آورد. از این منظر، گردشگری فرهنگی نه‌تنها یکی از گونه‌های مهم گردشگری، بلکه ابزاری راهبردی برای توسعهٔ فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جوامع به شمار می‌رود. فرهنگ، روح جاری در کالبد مقصدهای گردشگری است. بناهای تاریخی، موزه‌ها، محوطه‌های باستان‌شناختی، آیین‌ها، جشنواره‌ها، صنایع‌دستی، موسیقی محلی، ادبیات، خوراک‌های بومی و حتی شیوهٔ تعامل مردم با محیط پیرامون، هر یک روایتی از هویت و حافظهٔ تاریخی یک سرزمین را بازگو می‌کنند. گردشگر فرهنگی در جست‌وجوی تجربه‌ای معنادار است؛ تجربه‌ای که او را از مشاهدهٔ صرف جاذبه‌ها فراتر برده و به درک ارزش‌ها، باورها و سبک زندگی جامعهٔ میزبان نزدیک کند. ازاین‌رو، کیفیت تجربهٔ فرهنگی و اصالت آن، نقشی تعیین‌کننده در رقابت‌پذیری مقصدهای گردشگری ایفا می‌کند. ایران، با برخورداری از تمدنی کهن، تنوع قومی و زبانی، میراث تاریخی ارزشمند و آیین‌های ریشه‌دار، از ظرفیت کم‌نظیری برای توسعهٔ گردشگری فرهنگی برخوردار است. گسترهٔ جغرافیایی ایران، تنوع فرهنگی و اقلیمی و پیوند دیرینه میان تاریخ، هنر و زندگی اجتماعی، این سرزمین را به مجموعه‌ای از مقصدهای متمایز تبدیل کرده است. بااین‌حال، برخورداری از منابع فرهنگی غنی، به‌تنهایی تضمین‌کنندهٔ موفقیت در بازار گردشگری نیست. تبدیل این ظرفیت‌ها به مزیت رقابتی پایدار، مستلزم سیاست‌گذاری منسجم، مدیریت علمی مقصد، معرفی حرفه‌ای جاذبه‌ها، توسعهٔ زیرساخت‌ها، ارتقای کیفیت خدمات و مشارکت فعال جوامع محلی است. یکی از چالش‌های اساسی گردشگری فرهنگی، ایجاد تعادل میان بهره‌برداری اقتصادی و حفاظت از اصالت میراث فرهنگی است. چنانچه میراث تاریخی و فرهنگی صرفاً به کالایی برای کسب درآمد تبدیل شود، خطر تجاری‌شدن افراطی، تحریف سنت‌ها و تضعیف هویت محلی افزایش می‌یابد. در مقابل، رویکردی که حفاظت را از توسعهٔ اقتصادی جدا بداند، ممکن است فرصت‌های اشتغال، کارآفرینی و توانمندسازی جوامع محلی را نادیده بگیرد. راهکار مطلوب، استقرار الگویی یکپارچه است که در آن حفاظت از میراث، منافع اقتصادی، عدالت اجتماعی و رضایت جامعهٔ میزبان به‌صورت هم‌زمان مورد توجه قرار گیرند. در این میان، جوامع محلی باید از جایگاه عرضه‌کنندگان منفعل خدمات گردشگری فراتر روند و به کنشگران اصلی فرایند توسعه تبدیل شوند. مشارکت مردم در تصمیم‌گیری، حمایت از کسب‌وکارهای فرهنگی، تقویت صنایع‌دستی، مستندسازی میراث ناملموس و انتقال دانش بومی به نسل‌های آینده، می‌تواند زمینه‌ساز توزیع عادلانه‌تر منافع گردشگری و افزایش احساس تعلق اجتماعی باشد. همچنین، فناوری‌های دیجیتال و رسانه‌های نوین، فرصت‌های تازه‌ای برای معرفی میراث فرهنگی، روایتگری تاریخی و دسترسی به بازارهای بین‌المللی فراهم کرده‌اند؛ فرصت‌هایی که بهره‌گیری از آن‌ها نیازمند برنامه‌ریزی هدفمند و محتوای معتبر است. فصلنامهٔ «گردشگری فرهنگ» با تمرکز بر تعامل میان گردشگری، میراث و هویت فرهنگی، می‌تواند بستری برای تبادل اندیشه‌های علمی، انتشار تجربه‌های موفق و تقویت ارتباط میان دانشگاه، سیاست‌گذاران، فعالان صنعت و جوامع محلی باشد. امید است این نشریه با رویکردی علمی و تخصصی، آینده‌نگر و مبتنی بر دانش، در تبیین چالش‌ها، معرفی فرصت‌ها و ارائهٔ راهکارهای اجرایی برای توسعهٔ گردشگری فرهنگی نقش‌آفرینی کند. آیندهٔ گردشگری فرهنگی، در گرو آن است که فرهنگ را نه صرفاً جاذبه‌ای برای تماشا، بلکه سرمایه‌ای زنده برای شناخت، گفت‌وگو، خلاقیت و توسعهٔ پایدار بدانیم. پاسداشت این سرمایه، مسئولیتی مشترک و ضرورتی راهبردی برای امروز و فردای ایران است.

منوچهر جهانیان
گروه گردشگری، دانشکدهٔ گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران
jahanian@usc.ac.ir

COPYRIGHTS
Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article disributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

نحوهٔ ارجاع به این مقاله

جهانیان، منوچهر. (۱۴۰۵). گردشگری فرهنگی؛ پیونددهندهٔ هویت، میراث و توسعهٔ پایدار. *گردشگری فرهنگ*، ۷(۲۶)، ۳.

DOI: 10.22034/TOC.2026.256165
URL: https://www.toc-sj.com/article_256165.html